

Sysselsættelse af Fanger,
belyst ved de i danske Straffeanstalter gjorte Erfaringer.
Grundlag for Foredrag, holdt ved det interskandinaviske Fængselsmøde
i Stockholm den 23. August 1927 af Kontorchef i det danske
Fængselsdirektorat V. WEIBÜLL.

Medens man i tidligere Tid lagde Vægten paa Straffang-
gers Pligt til Arbejde, ja endog gik saa vidt, at
man be tegnede selve Arbejdet som Straf og derfor gjorde
det saa lidet tiltalende som muligt, er man nu i alle civili-
serede Stater enige om, at Fangerne ikke alene bør have en
Pligt til Arbejde, men ogsaa en Ret til Arbejde. Dette
staar i Forbindelse med en Ændring i Opfattelsen af selve
Straffens Formaal, der nu kan angives som: gennem Fri-
hedsberøvelse at søge at opdrage Lovovertrædere til lovly-
dige, samfundsnyttige Borgere. I de senere Aar er dog
ogsaa andre Hensyn traadt frem i Forgrunden, som f. Eks.
det, at det for visse Forbrydere, der skønnes uforbederlige,
anses nødvendigt for stedse eller dog paa ubestemt Tid at
befri Samfundet for dem. — I det følgende skal jeg imid-
lertid kun holde mig til den almindelige Kategori af For-
brydere: de, der anses tilgængelige for Opdragelse til sam-
fundsnyttige Borgere.

Kun den, der arbejder, er en samfundsnyttig Borger;
de andre er enten Droner eller Snyltere paa Samfundet.
Og gaar man i en Straffeanstalt Fangeregistret igennem, vil
det straks ses, at langt den overvejende Del af Fangerne er
Personer, der udenfor Straffeanstalten aldrig bestiller noget
nyttigt og heller intet har lært. — Disse Mennesker gælder
det derfor at føre tilbage til Samfundet, at gøre dem til gode

Borgere. Dette forsøges i stadig stigende Grad gennem Arbejdet, og overalt, i alle Stater lægges der nu den allerstørste Vægt paa Tilrettelæggelsen af Fangernes Arbejde; det viser sig ogsaa hurtigt, at det vel tilrettelagte Arbejde er det bedste Disciplinærmiddel i en Straffeanstalt, ligesom Berøvelse af Arbejde i Reglen føles som en meget haard Straf.

Arbejdets rette Tilrettelæggelse bliver saaledes en af de vigtigste Opgaver for Overbestyrelsen af Fængselsvæsenet i ethvert Land, og jeg skal søge at klarlægge de Synspunkter, hvorefter vi i Danmark paa Grundlag af de her indvundne Erfaringer gaar frem:

Arbejdet bør udføres for Statens egen Regning; at udleje Fangernes Arbejdskraft til Entreprenører vil altid vise sig at medføre store Gæner, ikke mindst fordi Arbejdet sædvanlig vil blive af en ret tarvelig Art, hvortil kommer, at Statsmyndighederne ingen større Interesse har i Arbejdets Udførelse, hvorved Arbejdet mister sin opdragende Karakter. Der er vist nu ogsaa overalt principiel Enighed om, at Fangearbejdet maa ske for Statens egen Regning. Om det sker som Statsdrift til Statsbrug som i Danmark, eller saaledes, at Staten sælger de fremstillede Genstande i det aabne Marked, er et Spørgsmaal, jeg ikke her skal komme ind paa.

Fangearbejdet som Statsdrift byder paa den Fordel, at man kan faa det størst mulige Antal Arbejdssag at sysselsætte Fangerne ved, saaledes at det bliver muligt at beskæftige den enkelte Fange ved det Arbejde, hvortil han maatte have Evner og Anlæg.

Naar Fangen er sat til et Arbejde, gælder det i første Række at have de bedst mulige Lærere. Det maa være Folk, der har deltaget i praktisk Arbejde og vist sig dygtige og dygtige med Evne til at lægge til Rette og disponere. Saadanne Folk er dog ikke altid lette at faa, dertil er Statslønninger jo i Reglen ret knappe. —

Ved Arbejdets Udførelse, der i størst muligt Omfang bør foregaa efter de mest nymodens Arbejdsmeto-

der, bør man have gode m o d e r n e M a s k i n e r. Det nytter ikke at lære en Mand et Arbejde, som det blev udført for 10 Aar siden. Naar en Fange kommer ud og skal søge at skaffe sig Arbejde i det frie Erhverv, kan han intet faa, med mindre han er i Stand til at benytte de Maskiner og Redskaber, der er sædvanlige i det frie Erhverv. Dette stiller selvfølgelig store Krav om Bevillinger til Maskiner og Redskaber, men det er efter min Formening uomgængelig nødvendigt for at faa det rette Resultat.

Arbejdet bør i videst mulig Grad foregaa i Fællesskab, da det i Reglen viser sig, at Fanger i Fællesskab er flittigere end Fanger i Celle. Arbejdet bør ogsaa foregaa saavidt muligt uden Anvendelse af ufaglært Opsynspersonale. En Opsynsbetjent, der billedlig talt gaar med Hænderne i Bukselommerne, virker blot irriterende paa Fangerne. Idealet maa være i en Straffeanstalt kun at have faguddannet Personale som Opsyn i Arbejdstiden. Fangerne kan da til enhver Tid faa fornødne Oplysninger om Arbejdet, og dets Udførelse kan til ethvert Tidspunkt være Genstand for sagkyndig Kontrol og Kritik. I Danmark har vi gjort et Forsøg i en i 1925 i Brug tagen Væverisal, hvor der beskæftiges ca. 80 Fanger daglig under Opsyn alene af Værkmestre, af hvilke der til ethvert Tidspunkt skal være 3 til Stede. Disciplinen har været fortrinlig og Arbejdslysten er stadig steget.

Arbejdslokalerne bør være lyse, venlige og hensigtsmæssige og forsynede med passende Opvarmning. Hvilken Indflydelse gode Arbejdsvilkaar i lyse, venlige Lokaler har, kan jeg illustrere med Eksemplet fra den foran omtalte Væverisal. Før 1925 beskæftigedes Væverifangerne i 5 forskellige Lokaler, og vi syntes Arbejdet gik godt. For at spare Opsynsmandskab besluttedes det da, paa vedkommende Fængselsinspektørs Forslag, at bygge et samlet Væverilokale, der kunde rumme alle de 80 Væverifanger. Væverisalen, der er bygget under fuld Hensyntagen til Nutidens Fordringer til et 1. Klasses Fabriklokale, toges i Brug i

Begyndelsen af 1925 uden Anvendelse af Opsynspersonale, hvorved man sparede 3 Tjenestemænd. Samtidig blev Fangernes Dagsorden lagt om og Arbejdstiden forkortet med $\frac{1}{2}$ Time daglig. Resultatet af Arbejdet i Væverisalen i det første Brugsaar blev det, at den gennemsnitlige Produktion steg med ca. $12\frac{1}{2}$ pCt. i Forhold til det sidste Aar i de gamle Lokaler, og Stigningen er ens, hvad enten man ser paa Maskinvæve, Haandvæve og andre Arbejder. I det andet Brugsaar, d. v. s. det Regnskabsaar, der sluttede 31. Marts 1927, er Produktionen yderligere steget mellem 3 og 4 pCt. Hvad dette betyder økonomisk, siger sig selv, saameget mere, som Arbejdets Kvalitet normalt stiger proportionalt med Arbejdsydelsen. Men ogsaa med Hensyn til Fangernes Oplæring til Vævere har Væverisalen betydet uhyre meget; Fangernes Flid viser deres Interesse for Arbejdet, og vi vil nu være i Stand til at oplære en Fange til en fuldt duelig Væver.

Forsøget med Væverisalen har givet os Lyst til Fortsættelse, og vi opfører for Tiden særlige Arbejdslokaler for Kurvemagere. Disse, der nu beskæftiges i 4 forskellige mindre Lokaler, vil fra Vinterens Begyndelse blive sysselsat i 2 større Arbejdssale, hvorved vi forventer en forøget Arbejdsydelse foruden en Besparelse af Opsynspersonale.

Af største Betydning for Fangernes Oplæring til nyttigt Arbejde og for Arbejdets Fremme er ogsaa Ordningen af Fangernes Ducører eller Dagpenge. I Danmark har vi ordnet det saaledes, at der i alle Tilfælde, hvor det lader sig gøre, sættes et vist Pligtarbejde, som en Fange skal udføre, og for hvilket han faar en lille fast Ducør. For Arbejde derudover sættes der Akkord, forskellig for de enkelte Fag. For Akkordbetalingen er der intet Maksimum, og vi har mange Fanger, der tjener 1 Krone om Dagen. Fangen bør have et passende Vederlag for sin Flid; Arbejde uden Vederlag bliver sjældent godt, og en Fange, der ser et godt Udbytte af sit Arbejde, faar lettere Interesse derfor og Lyst til at fortsætte, naar han kommer paa fri

Fod, og det er det, som gerne skulde opnaas. Den angivne Ordning har hidtil stedse virket tilfredsstillende.

Det vil muligt blive sagt, at vi i Danmark ved Fangernes Sysselsættelse ikke tager tilstrækkeligt Hensyn til Oplæringen, og der vil muligvis blive peget paa, at vi har et forholdsvis meget betydeligt Antal Fanger beskæftigede ved Skræderi og ved Papirarbejder. Det er rigtigt, at vi har et betydeligt Antal Fanger ved disse 2 Fag; dette skyldes væsentligst Kravet om Statsdrift til Statsbrug. Dette betyder, at vi normalt kun maa tage Statsarbejde, og paa den anden Side kan vi ikke tage Statsarbejde af enhver Art, men kun saadant, som kan udføres i en Straffeanstalt. Herved er det paa Forhaand udelukket at beskæftige noget nævneværdigt Antal Fanger i Byggefagene (som Murere, Tømrere, Snedkere, Blikkenslagere og Malere). I en hel Række Fag er Statens Forbrug derhos saare begrænset, og der har vi i de fleste Tilfælde taget, hvad der er at faa. Kun i Skræderi og Papirarbejde er Forbruget nogenlunde ubegrænset, og her maa vi da tage alt Udfyldningsarbejde. Men paa den anden Side gør det heller ikke saa meget, idet der i Danmarks Straffeanstalter sidder et meget betydeligt Antal Fanger med saa korte Straffe, at Straffetiden overhovedet ikke tillader nogen egentlig Oplæring, men hvor det, man maa lægge Vægt paa, er at lære Fangerne i det hele taget at bestille noget, og at arbejde roligt og metodisk. Der er endvidere et ret betydeligt Antal Fanger, der er gamle eller mere eller mindre aandelig defekte, og som det derfor gælder om blot at sysselsætte.

Til Belysning af de korte Straffetider skal jeg anfore, at af 1036 i 1925—26 i Straffeanstalterne indsatte Fanger skulde

192 kun sidde i Anstalten $\frac{1}{2}$ Aar

249 mellem $\frac{1}{2}$ og $\frac{2}{3}$ Aar og

343 mellem $\frac{2}{3}$ og $1\frac{1}{3}$ Aar,

d. v. s. at af 1036 Fanger skulde 784 eller ca. 75 pCt. kun

være i Straffeanstalten 16 Maaneder eller mindre, heraf 42 pCt. i 8 Maaneder eller kortere Tid.

Det vil forstaaes, at det med saa korte Straffetider ikke er muligt at oplære Fanger i noget Fag, og det maa herved erindres, hvad jeg før sagde, at langt den overvejende Del af Fangerne ved Indsættelsen i Straffeanstalten overhovedet intet har lært, ja knapt nok ved, hvad det er at arbejde. Vi maa derfor i Reglen være glade, blot vi kan lære saadanne Korttids-Fanger at bestille noget, at se, at der er Glæde ved Arbejde.

Og dog er der naaet gode Resultater; det er et betydeligt Antal Fanger, der har kunnet forlade Straffeanstalten vel oplærte i et Fag og i Stand til at tjene til Livets Ophold, blot de kan faa Arbejde. Men her ligger en stor Vanskelighed: vel er det lykkedes i noget Omfang at skaffe de Løsladte passende Beskæftigelse, men den herskende Arbejdsloshed og Fagforeningernes Politik overfor Arbejdere, der ikke er Medlemmer af en Fagforening, har i en Mængde Tilfælde tilintetgjort de Muligheder, der gennem Oplæringen i Straffeanstalterne er skabt for at gøre Lovbrydere til samfundsnyttige Borgere.

Sluttelig skal jeg kun nævne, at det økonomiske Resultat af Fangearbejdet i Danmarks Straffeanstalter har været i høj Grad tilfredsstillende, idet Arbejdet nu betaler ca. 60 pCt. af samtlige Udgifter til Straffeanstalterne, med Undtagelse af disses Forrentning og Amortisation samt af Udgifter til Nybygninger o. l.